

Zakon o zabrani nošenja zara i feredže

Narodna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je 27. septembra 1950. godine Zakon o zabrani nošenja zara i feredže. Usvajajući mišljenje i zahteve „baze“, zakone slične sadržine usvojile su i narodne skupštine Crne Gore novembra 1950. godine, Srbije 9. januara 1951. godine i Sobraanje Makedonije početkom 1951. godine.

Ovim zakonom je zabranjeno nošenje, prisiljavanje ili nagovaranje žene da nosi zar ili feredžu ili na drugi način pokriva lice. Prema tome, bila je zabranjena nošnja ogrtača tipa zara ili feredže i pokrivanje lica. Marame nisu zabranjene te se na nekim slikama žena koje su skinule zar vidi da su zadržale maramu na glavi.

Razlog zabrane je namjera "da se otkloni vjekovna oznaka potčinjenosti i kulturne zaostalosti žene muslimanke, da se olakša ženi muslimanki puno korištenje prava izvojevanih u Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj izgradnji zemlje i da joj se obezbijedi puna ravnopravnost i šire učešće u društvenom, kulturnom i privrednom životu zemlje".

Za samo nošenje zara i feredže predviđena je kazna do tri mjeseca zatvora ili novčana do 20.000 dinara, kao i za svako zahtijevanje da se ta odjeća nosi. Za prisiljavanje žene da nosi tu odjeću ili za vršenje propagande u tom smislu predviđena je kazna lišenja slobode sa prinudnim radom do dvije godine ili novčana do 50.000 dinara.

ČLAN 1. Izražavajući želje narodnih masa, radnih kolektiva i masovnih organizacija, a u cilju da se otkloni vjekovna oznaka potčinjenosti i zaostalosti žene muslimanke, da se olakša ženi muslimanki puno korištenje prava izvojevanih u Narodno-oslobodilačkoj borbi i socijalističkoj izgradnji zemlje i da joj se obezbjedi puna ravnopravnost i šire učešće u društvenom, kulturnom i privrednom životu zemlje zabranjuje se nošenje zara i feredže i svako pokrivanje lica žene;

ČLAN 2. Zabranjuje se prisiljavanje ili nagovaranje žene da nosi zar i feredžu, odnosno pokriva lice, kao i svaka druga radnja usmjerena na podržavanje nošenja zara i feredže i pokrivanja lica žene;

ČLAN 3. Kaznit će se do 3 mjeseca lišenja slobode ili novčanom kaznom do 20 000 dinara: a) ko nosi zar ili feredžu, odnosno pokriva lice, b) ko od svojih ukućana zahtijeva da nosi zar ili feredžu, odnosno pokriva lice;

ČLAN 4. Kazniće se lišenjem slobode sa prinudnim radom do 2 godine ili novčanom kaznom do 50 000 dinara: a) ko silom, prijetnjom, ucjenom ili drugim sličnim sredstvima nastoji da se nosi zar i feredža, odnosno pokriva lice žene, b) ko, zloupotrebljavajući vjerska osjećanja, koristeći predrasude i zaostalost ili na bilo koji drugi način, vrši propagandu da se nosi zar i feredža, odnosno pokriva lice žene;

ČLAN 5. Administrativni-kazneni postupak za prekršaje iz člana 3 ovog zakona vodi u prvom stepenu Izvršni odbor sreskog, gradskog (reonskog) narodnog odbora;

ČLAN 6. Za postupak po krivičnim djelima člana 4 ovog zakona nadležan je sreski sud;

Zakon o zabrani nošenja zara i feredže nastupio je na snagu krajem 1950. godine a, među prvim agitatorima i sprovodiocima našli su se, pored nadležnih sudskih i policijskih organa vlasti, imami koji su, odajući poslušnost komunističkom vrhu a u zarad očuvanja vlastitih interesa i položaja, i iz straha od političkog pritiska, naredživali i propagirali otkrivanje djevojaka i žena, pravdajući svoj čin, da je "po zakonskom putu došlo i da se mora poštovati" te muževi porodica koji su, u službi novoj religijskoj politici, slijedili komunističke zakonitosti.

Zakon je uveden sa namerom da se muslimani izjednače sa nemuslimanskim stanovništvom i da se njihove vrednosti, kakve god da su, zatru u korist vrednosti koje je propagirao tadašnji režim. Ovo se dešava u Jugoslaviji posle Drugog svetskog rata. Zakoni ovog tipa krše osnovna ljudska prava.

Article 18:

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.

Universal Declaration of Human Rights

U nastavku slijedi autentična ispovijest na lokalnom goranskom govoru Hate (Abdi) Idrizi, nakon prisilnog skidanja zara i feredže (terljik i prebuljijene) početkom 50-tih godina prošlog stoljeća. Ispovijest govori o duševnim patnjama i traumama kroz koje su prolazile žene u regionu Gora, Kosovo. Može se zaključiti kako je komunistički sistem razarao muslimansko društvo i temelj njegovog stuba- ženu.

Hata Idrizi - 13.07.1926. Globočica - 28.11.2010. Kruševo

„A terljik ka ni turalje. Nema terljik da se nosi, bes terljik. Šo će rabotame, prvo ne odbuljilje. Napre sme idalje svi vake (skroz pokrijene samo oči se viđilje) eto vake nabuljene. Oči će viđiš.

Pa ja ka djambaladjija som idala, i Magbulja jen den beše dejka, velji mori manesto takva pristala daj da te prebuljim. Ka će zeme Magbuljće dejka beše, nemužena (Nazifova mati) ko će me prebulji i od toga som zela da se vrzujem, da se maznim. Me nabuljila, eto vake velji a ja ka djambaladjija perza take na krivo alaala.

I ne odbuljilje, ljice odbuljeno, alji terljici sme imalje. Ka će ni turet terljici, a đubre a nadvor. Jaišica šo bila prebuljena sedala vo zatvor. Odma te zimajet i vo zatvor. I ja više šo će rabotam take, ke da ideme, nigde. Idet na hodža vo Biljofci, idet ke Đeljadinovci, malo som poidala na hodža na mejtep. Džafer ne učiv da pišujeme. Ja deca sitne, žene šo imalje ćeljeđi ne ge zimalje, i mene ne me puštija, da neučim. Ama nema so šogo da ideme. Će navreme kožuf, terljik nekoga naopako. Skutača nat terljik će go opašeme, đambaladžije. I ni sošiv Medija, nani sošiv, a nana nigde ne iljizala (nejdala) jako kaputće, jako ubavo, ke će iljeze negde da bide so kaputće. Galjipici Hasan i dav kaput, Kamuš lji mu go dav, kaput muški i će go navre. Imame dva kaputi Idrizove, jen Rizetu, jen doma sedaf. I ona so nego Galjipica.

Mije so Medinica nemame šo da navreme, kupuje jeno ka plajetno, vo koljepka som go stavala, ka štofče, ni soši po jeno mantiljće. Od ke ni ge sošiv ne znm Medija. A kotef će perem vo reka, som ošla so mantiljćeto. Ti dohoda Muminica, žiti Sajbija, brata, jen brat i je od ZliPotok, brat na asker će mi ide a će mi go dadeš mantiljće. Ka će ti go dajem, kako da se sljećem sega, čekaj terljik da zem. Ze terljik, ja naopako terljik, zgora skutača, ogolj vo vrt Muaremoski i ti zaminuje Ragipu otec, Osman. On bif glaven ovde, Osman, Ragip vo sud šo radiv od Resteljica. I on zaminav me videt. Ka će mi pratet knigiće, tuje šo imav nekoj, te vika Osman presednik. A ja som go dala i terljik naopako i skutača zgora. Naopako terljik. I ja od tuje, sama nejdem. Idris doma beše, go navika. Idris nejdem, idi ke sakaš, si imala mantiljće šo si dala? Ot tuje Idris i ja otidome, ja reko mantilj a Osman presednik, ne zima um, vo zatvor vo Dragaš će te nosi. Idris me kara, tija, me jade. I me puštia, neme zea. Ja turi veće i naopako terljik i sve. A Akikica tuarija na ramena će digne, mintan će se izobljeće, sve na Ukrsta (češma) ćiduje bez terljik take. Trebe

voda da sipeš, napre se rabotalo, đubre da teraš, da iljezeš na niva. Šo sme patilje, a ne si ka sega da imaš da oblječeš. Nemaš, terljik pokrivav, a terljik ne so santina, tkajen so vovna. Ka benebrek. Manesta terljik ne som imala. Mi sošilje vovnen i od torija (tuarija) mi se očepiv, dupka zakrpen na ramena i jašmak, nema ništo na nego. Zgorajašmak će mi go stajet, terljik očepen. Zgorajašmak će idujem vo Globočica. Takvo jašmadže samo ne na nego nešto. Jena troha. Poslje deca ka se činilje sunet od Borje ni doneslje, tija Vehap, Vebija so tupani sunet, Borje celo bilo, babo sve so tupani. I mi doneslje decam jašmaci belje, a jašmaciti nemkoljikave. Ja som ge zela i za natterljik, a vovnen terljik.

Zabranilje terljici, buljene. Sve, šo znm zaš. Udba bila. A na žetva, terljik vovnen, nema na niva da turiš terljik, pa da žneš, a težok a vručina, šo da rabotaš.

Majka mi imala jeno terljice, iščepeno i som go zela i obojke šo noset vovnene klašne som go iskrpila ta sefa. So terljiceto poslje ne zapuštaa so terljici, sme šilje platnene. A Medicina prvata na balkon Hebiposki go prostirala, sabaalje ne go našla i go zelje i ostanala bes terljik“.

Literatura:

1. Zakon o zabrani nošenja zara i feredže – Sarajevo, 27.09.1950.
2. Zarozavanje zara - Semiha Kačar (Izdanje ALMANAH – Podgorica, 2000.)
3. Kako su zar i feredža zabranjeni u Jugoslaviji – Oslobođenje
<http://nasevijesti.com/index.php/sadrzaj-iz-rubrike-historija/item/5063-kako-su-zar-i-feredza-zabranjeni-u-jugoslaviji>
4. Primjena zakona o zabrani nošenja zara i feredže u BIH – Fikret Karčić, Novi Mualim 2013. Godina XIV br.56
5. Audio snimak **Snimljeno: 13.12.2006.godine, sreda**

Fotografija: privatna arhiva